

Ковтюк Т.С.

*здобувач I курсу магістратури кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
Чернівецького юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЮРИДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУДДІВ В УКРАЇНІ

Основними тенденціями, що спостерігаються в ідеологічній основі правової системи України є тенденції гуманізації, демократизації правового знання, утвердження ідей пріоритету людських цінностей. Європейська спільнота завжди прагнула бачити юриста (зокрема суддю) професіоналом. Як передбачено у Бангалорських принципах: «судді у своїй поведінці підзвітні відповідним органам, що створені для підтримки суддівських стандартів, які діють об'єктивно та незалежно і мають на мені збільшення, а не зменшення значущості існуючих правових норм та правил поведінки, якими зв'язані судді. Компетентність та старанність є необхідними умовами для виконання суддею своїх обов'язків. Суддя має бути в курсі відповідних змін до міжнародного законодавства, включаючи міжнародні конвенції та інші документи, що встановлюють норми, які діють у сфері прав людини» [3].

На черговій конференції у Страсбурзі Президентом Європейського суду з прав людини Гвідо Раймонді було оголошено статистику діяльності суду станом на 01.01.2020 року, відповідно до якої загальна кількість поданих скарг (позовів) складає – 79750, із яких проти України – 18131 (22,8% від загальної кількості скарг). При цьому у 2006 – 2013 рр. питома вага «українських позивачів» складала від 6,8% до 13%, в 2014 році – 19,5%, в 2016 році – 21,4%, а в 2019 році досягала, як зазначалося вище, – 22,8%.

Із 993 рішень, винесених Європейським судом з прав людини протягом 2016 року, щодо України було винесено 73. До того ж у 70 з них Європейський суд з прав людини констатував порушення Україною взятих на себе зобов'язань, передбачених статтями 2,3,5,6,8,13,15 Конвенції про захист прав людини і

основоположних свобод [1]. Отже, питання дотримання законності та верховенства права при винесенні українськими судами рішень є досить гострим, а постановлення несправедливих рішень потребує подальшого з'ясування та вивчення первопричин проблеми.

Перш за все, наведені вище статистичні дані дають нагоду, в черговий раз, задуматися про якість освітньої підготовки, рівень професіоналізму, ступень неупередженості юриста, який виступає в ролі особи, яка здійснює судочинство. Як вказано у Коментарі до кодексу суддівської етики «судові рішення з огляду на верховенство права за своїм змістом повинні утверджувати справедливість і права людини, укріплювати довіру суспільства до судової влади. Довіра з формуванням суспільної думки націлена на правомірні очікування з боку громадської певної моделі поведінки від суддів, що втілюється у ефективному відправленні судочинства та виступає мірою реалізації завдань справедливого суду» [2].

Сучасна парадигма соціокультурного розвитку європейської культури орієнтує юриста на глобальне мислення, на цілісне середовище, яке вимагає від нього універсальності, знання законів предметного (як єдиного і специфічного буття) і культурного світу, принципів організації культурного буття [4, с. 66-67]. В Основних принципах незалежності судових органів (п.10), схвалених резолюціями Генеральної Асамблеї ООН від 29.11.1985 р. і від 13.12.1985 р. №40X148, ця думка закріплена як принцип належності: «Особи, які обрані на посаду судді, повинні мати високі моральні якості і здібності, а також відповідну підготовку і кваліфікацію в галузі права» [5, с. 28-31].

У професіоналізмі юриста можна виділити три пласти [6, с. 56-58]. Перший пласт – це світоглядна основа професійної діяльності, де вирішуються питання про цілі, сенси і цінності власної діяльності.

Другий пласт – конкретні прийоми і засоби виконання конкретної професійної дії: «професіоналізм – володіння методами своєї роботи» [7, с. 11].

Третій пласт – зміст і форми професійної свідомості, тобто питання про технології та загальні способи організації своєї професійної діяльності. Це так звана професійна

правосвідомість. Правосвідомість – це особливий рівень правосвідомості суспільства, носієм якого є юристи, які професійно займаються професійною діяльністю [8].

При цьому стандарти суддівської професії є зразком діяльності суддів, якому повинна відповідати їх поведінка. Як справедливо відзначає Волік В.В., «сьогодні стандарти – це концентрований вираз суспільних уявлень про місце і роль суддівства в суспільному житті» [9, с. 60]. Очікування, які адресовано суддівській діяльності, відображено в таких міжнародних актах, як Європейська хартія про статус суддів (Страсбург, 1998) [10], що містить загальні положення про правовий статус суддів. При цьому, Загальна декларація прав людини в статті 8 вказує на те, що «кожна людина має право на ефективне поновлення у правах компетентними національними судами в разі порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом».

На думку Воліка В.В. «стандарти суддівської діяльності та поведінки поділяються за такими критеріями: відповідно до джерел їх закріплення та залежно від сфери регулювання» [9, с. 60]. На основі вказаних критеріїв автор виділяє наступні стандарти суддівської діяльності: «а) міжнародні документи (Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод; Основні принципи незалежності судових органів; Рекомендація № R (94) 12 Комітету міністрів між державами – членами щодо незалежності, дієвості та ролі суддів; Європейська хартія про статус суддів та ін.; б) в українському законодавстві – в Конституції України; в процесуальному законодавстві; Кодексі професійної етики судді; законах України «Про судоустрій України», «Про статус суддів» та ін.» [9, с. 60].

За таких умов посада судді передбачає високий рівень юридичної освіти. Законодавець, висуваючи до посади судді вимогу вищої юридичної освіти, повинен виходити, перш за все, із складності і багатоманіття завдань, які стоять перед суддею, а також з високого ступеня відповідальності за прийняті ним рішення і високим соціальним статусом цієї професії в суспільстві.

З огляду на зазначене вище, не можна не погодитися, що Україні як державі-члену Ради Європи пропонується

забезпечити належне вивчення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [10], Загальної декларація прав людини [11] та, на наш погляд, саме важливе саме прецедентної практики Європейського суду з прав людини за програмами для одержання університетських дипломів з права, а також для підвищення кваліфікації суддів. На думку Фулей Т.І. «надзвичайно важливо, щоб таке вивчення було включено до програм юридичних факультетів не лише як окремий предмет, а я “горизонтально” в кожній правовій дисципліні (кримінальне право, цивільне право, тощо) для того, щоб студенти незалежно від спеціалізації після закінчення університету знали, як застосовувати європейські документи та стали судову практику у своїй галузі» [12].

Слід констатувати, що сьогодні в Україні не має достатньої освітньої та професійної підготовки на посаду судді, що в цілому не сприяє створенню європейської точки зору, рішень суду.

Вважаємо, що доцільним буде видобувати державну вітчизняну систему підготовки кадрів забезпечивши надання університетської освіти професійної підготовки в цій галузі у рамках постійних структур (державних і приватних) висококваліфікованими викладачами та вчителями (у тому числі з європейських країн) із обов'язковим вивченням у навчальному процесі міжнародних стандартів суддівської професії та досконалим ознайомленням та дослідженням нормативних актів європейського права.

Судді повинні проходити комплексну, поглиблену й різносторонню навчальну підготовку із фокусуванням на європейські норми права, яка б дала їх змогу виконувати свої обов'язки належним чином. З огляду на міжнародні стандарти якість початкового навчання суддів та підвищення їхньої кваліфікації повинні бути підкріплені достатньою кількістю ресурсів для забезпечення відповідності навчальних програм вимогам щодо компетентності, відкритості та неупередженості, які є невід'ємними елементами посади судді європейського рівня. При цьому, навчальні освітні програми повинні постійно корегуватися з урахуванням змін в європейському законодавстві, а програми підвищення кваліфікації суддів повинні піддаватися відповідному систематичному оцінюванню та внесенням змін і

доповнень з боку органів, відповідальних за навчальну підготовку суддів.

Список використаних джерел:

1. Семенов В. С., Ярмиш О. Н. Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод: прийнята Радою Європи 4 листоп. 1950 р. *Права людини* : зб. док. X. : Ун-т внутр справ, 1997. 87 с.
2. Коментар до Кодексу суддівської етики № 1 від 04.02.2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS26075>
3. Бангалорські принципи поведінки суддів № 2006/23 від 27.07.2006. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j67#Text
4. Конев В. Мир культуры и мир бытия (о парадигмах философского сознания). *Высшее образование*. 2001. № 6. С. 66-76.
5. Основні принципи незалежності судових органів. *Права людини і професійні стандарти для юристів*. К. : Укр.-Америк. бюро захисту прав людини, 1996. С. 28-31.
6. Словодчиков В.И. Традиции и инновации в преподавании психологии и педагогики в высших учебных заведениях. *Место и роль психологии и педагогики в подготовке и совершенствовании профессионализма офицерских кадров*. М., 1997. С. 56-58.
7. Попова А.Д. На всякую новую работу мы смотрели ... как на новый источник удовольствия (о формировании профессионального правосознания в среде судебных деятелей 60-70-х гг. XIX в.). *Российский судья*. 2003. № 3. С. 10-19.
8. Соколов Н.Я. Профессиональное сознание юристов. М.: Наука, 1988. 224 с.
9. Волік В.В. Фактори, що впливають на якість освіти юриста, що прагне бути суддею. *Актуальні проблеми науки та освіти*: збірник матеріалів XXII підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. К.В. Балабанова. Маріуполь: МДУ, 2020. 249 с.
10. Европейская хартия о законе «О статусе судей» от 10 июля 1998 года №994_236. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_236
11. Загальна декларація прав людини: Прийнято резолюцією 217А(III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. *Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи* / Упоряд. Ю.К. Качуренко. 2-е вид. К.: Юрінформ, 1992. 124 с.
12. Фулей Т.І. Збірка навчальних матеріалів курсу для учасників тренінгу «Застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя». К.: ВАІТЕ, 2017. 92 с.